

28-74(=1:497.6)(497.11+497.16)

323.1::28(497.11+497.16)

mr. Senada Cucak

PROBLEM TAKLIDA, PRIMJER SANDŽAČKIH MUSLIMANA

UVOD

Hvala Uzvišenom Allahu na svim blagodatima, salavat i selam na posljednjeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s., njegovu prorodicu, ashabe i sve sljedbenike do Sudnjeg dana. Amin.

Odlaskom Osmanlija, muslimani su izgubili tlo pod nogama i od tog vakta bivali smetnja svima i svakom. Muslimani Sandžaka, Bošnjaci, preživjeli su genocide i razna proganjanja, asimilacije i uništenja. Sve je to imalo utjecaj da se njihov broj smanji, a u nekim mjestima i potpuno nestane. To je imalo odjeka na svim poljima: na polju vjere, kulture, tradicije, obrazovanja... Počeli su gubiti svoj vjerski, nacionalni, kulturni identitet. Zauzeti egzistencijalnim opstankom, vjeru su počeli stavljati u drugi plan, i ne toliko koliko su sami željeli, već koliko su im drugi to nametali. I vjera se počela svoditi na imitiranje, slijepo slijedeње (taklid) i običaje bez suštinskog razumijevanja. Naravno, kada su takva vremena počela ostajati iza nas, bilo je potrebno vraćati sve na svoje mjesto, a kao prioritet i pokretač svega vratiti mjesto našoj uzvišenoj vjeri u našim životima.

POJAM TAKLIDA

Riječ *taklid* (ar.) potiče od glagola *qallede*, što znači *oponašati, imitirati*; a riječ *taklid* znači *oponašanje, imitiranje*. (Muftić, 2004)

El-Gazali je definirao taklid kao *prihvatanje nečijeg mišljenja bez dokaza*. Drugi su ga definirali kao *postupanje po mišljenju nekoga čije mišljenje samo po sebi nije dokaz u vjeri*. Treći kažu da je to *prihvatanje nečijeg mišljenja bez po-
znavanja argumenata na kome je zasnovano*. (Zejdani, www.sim.ba) Taklid znači

pokrivanje autoritetom u vjerskim stvarima; usvajanje izreka ili djelovanja nekog drugog vjerujući da su ispravne, bez zadiranja u razloge. U tom smisli taklid je suprotan idžtihadu. (Smailović, 1990)

Uporedo s konceptom idžtihada kao stvaralačkog tumačenja izvora prava, pojavljuje se ideja taklida. Pod ovim konceptom podrazumijevalo se prihvatanje određenih tumačenja na osnovu autoriteta pravnika koji ga je formulisao, a ne na osnovu dokaza nađenih u samim izvorima. Konceptija taklida se u prvo vrijeme odnosila na držanje mase prema funkciji tumačenja izvora. U islamskom, kao i ostalim pravima, bilo bi utopijski očekivati da svaki pojedinac bude tumač prava, jer bi se time obesnažila pravna vlast sa svim njegovim normama. Zato se dopuštalo da masa slijedi tumačenje autoritativnih pravnika, i to je bilo prvobitno značenje taklida. Međutim, od X vijeka savremeni pravници se vezuju za tumačenja svojih prethodnika, tako da pojam taklida dobija novo značenje. (Karčić, 1990) U skladu sa konceptom taklida tekla je i odvijala se i naučna i praktična djelatnost. Ona se ispoljavala kao pisanje komentara na, već napisana djela. Jezik takvih djela postajao je sve zamršeniji i teži, a stil pisanja nejasan. Postojalo je mnogo podjela i potpodjela koje su zamagljivale suštinske propise. U rukama pravnika taklida, nauka je postala suhi akademizam i cjepidlačenje, teška za razumijevanje stručnjacima, a posebno običnom svijetu. (Karčić, 1997)

UZROCI I POSLJEDICE POJAVE TAKLIDA

U literaturi je ponuđeno više teorija koje objašnjavaju pojavu taklida. Jedna od potpunijih je ona koju je dao savjetnik osmanlijske vlade početkom XX vijeka, grof Leon Ostorog. Prema ovom tumačenju razloti pojave taklida su sljedeći:

U svakoj religiji postoji tendencija za okruženja korpusa dogme radi osiguranja jedinstva vjerovanja. Analogni proces je npr. tekao i u jevrejstvu, gdje je, također, nakon perioda intenzivnog pravnog tumačenja u XIII i XIV vijeku nastupilo okamenjenje vjerskog zakonodavstva. Od tada Talmud više nije služio prilagođavanju vjerskih propisa izmijenjenim okolnostima, već je postao predmet sofisticiranih studija, komentaranja ili jednostavnog upamćivanja.

Samsistem tumačenja izvora prava koji su dali klasični pravници je logički i strukturalno bio gotovo perfektan, te je izazvao divljenje kasnijih pravnika.

Rušenjem abasijskog hilafeta od strane Mongola u XIII vijeku, muslimanski svijet uopšte i pravници kao njegova intelektualna elita su izgubili ranije samopouzdanje i energiju i postali prvo svjesni a kasnije fanatični imitatori klasičnih pravnika. Kada je prihvaćena teorija taklida, pravници VIII i IX vijeka postali su klasični autoriteti. Proglašeni su „apsolutnim mudžtehidima“ (*al-mudjtahidal-mutlak*). To su bili tumači šerijata koji su ustanovili vlastite metode tumačenja i uspostavili samostalne škole pravnog mišljenja. Ovaj rang je priznat Ebu Hanifi, Maliku, Šafiji i Ibn Hanbelu. (Karčić, 1990)

Razmišljanje i slijeđenje teze o konačnosti pravnog tumačenja imala je višestruke posljedice u vjerskom i društvenom životu muslimana:

Prihvatanjem jednog datog rješenja za konačno, značilo je podvrgnuti muslimansko društvo pravu kome se odriče mogućnost napretka. (Karčić, 1997) Prva primjena islamske misli shvaćena je, ne kao način razrade, već kao gotovo rješenje. Time je zaustavljen dalji dinamičan razvoj islamske misli. (Đozo, 1988)

Prekidanje neposredne veze sa izvorima šerijatskog prava i djelima velikih imama i korišćenje interpretacije interpretacija.

Preovladavanje formalizma. Forma je počela gubiti svoj smisao, a to je ostvarenje suštine i počela je sve više biti sama sebi clij. (Karčić, 1997)

Dekadencija muslimana. Posljedica kulturnog pada islamskog svijeta je uvjerenje, da sve što je vrijedno znanja, već je poznato i da su prijašnje generacije zbog svoje vremenske blizine sa Poslanikom, a.s., pronašli sva rješenja za sva vremena. Takvim stavom i uvjerenjem jačala je žeđ za znanjem i za kreativnim i tumačenjem Kur'ana i sunneta. (Hofmann, 2009)

STATUS TAKLIDA

Islamski učenjaci kada govore o statusu taklida prave razliku između taklida u uvjerenju (imanu) i taklida u šerijatskim propisima.

Kada je u pitanju taklid u uvjerenju i vjerovanju, islamski učenjaci su saglasni da taklid u području akaida, koji je povezan sa osnovama vjere, nije dozvoljen. (El-Buti) Ibn Kajjim kaže: *“U stvarima uvjerenja koja su povezana sa osnovama vjere nije dozvoljeno oponašanje, o čemu su se složili svi učenjaci. Zabranjeno je zbog toga što u ovim stvarima ne koristi ničije vlastito mišljenje, nego je njihov put čvrsto uvjerenje u skladu sa govorom Allaha, dž.š.: ‘Ne povodi se za onim što ne znaš. I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati!’”* (El-Isra', 36)

Ibn Mesud kaže: *“Nemojte, nipošto, da neko od vas oponaša drugog u vjeri, pa ako on vjeruje, to je njegova vjera, a ako on ne vjeruje, to je njegova nevjera. Neka niko od vas ne kaže: ‘Zaista sam ja čovjek iz naroda, pa ako je narod zalutao, zalutao sam i ja, a ako je upuće, upućen sam i ja.’”* (Emin, 2006, str. 137)

Što se tiče dopustivosti taklida u praktičnim šerijatskim propisima, islamski učenjaci su se razišli i nema jedinstven stav. Jedni ga u potpunosti zabranjuju i kažu da je svaki punoljetan umno zdrav čovjek dužan praktikovati idžtihad, odnosno, ulagati lični intelektualni napor u cilju spoznaje šerijatskih propisa iz njihovih izvora (Kur'ana i Sunneta). Druga grupa uleme smatra da je svakom vjerniku dozvoljeno slijediti drugoga u praktičnim šerijatskim propisima, pa čak i onome ko je u stanju da te propise spozna direktno iz njihovih izvora. Treća grupa islamskih učenjaka pravi razliku između onih koji su u stanju praktikovati idžtihad i onih koji to nisu, pa drže da je taklid zabranjen prvoj kategoriji, a drugoj dozvoljen. Ovo je ujedno i odabrano mišljenje. (Zejdan, www.sim.ba) Ibn Kajjim kaže: *„Dozvoljeno je oponašanje onom ko nije dostigao stepen idžtihad i njemu se preporučuje slijede-*

nje imama kojeg će oponašati i koji će ga upućivati u propise halala i harama. Nije dozvoljeno ovakvoj osobi da izriče propise drugima, čak i ako su mu dostupne knjige hadisa."(Emin, 2006, str. 137)

MUSLIMANI U SANDŽAKU, KRATAK HISTORIJSKI PREGLED; OČUVANJE ISLAMSKE KULTURE I TRADICIJE

Novopazarski Sandžak ili kako je danas uobičajeno reći samo Sandžak je historijska pokrajina koja obuhvata jugozapadni dio današnje Republike Srbije i sjeverni dio današnje Republike Crne Gore. Ova historijska pokrajina se tokom svog dugog postojanja razvila u posebnu geopolitičku, kulturno-historijsku, etničko-konfesionalnu i administrativno-teritorijalnu cjelinu, sa upravnim i kulturnim središtem u Novom Pazaru. Sandžak se prostire na površini od 8 678 kvadratnih kilometara i ima svoje historijske, u međunarodnim konvencijama, verifikovane granice, potvrđene odlukama Berlinškog kongresa, 1878. godine, kao i Carigradskom konvencijom iz 1879. godine. Etničko formiranje u duhu islamske tradicije i baštine teklo je uporedo sa etnogenezom bosanskih Bošnjaka, jer je Sandžak stoljećima bio nerazdvojni dio bosanskog pašaluka. (Rahić, 1997)

I pored kobne historije koja je zadesila muslimane ovih prostora, oni nisu izgubili svoj duhovni orijentir. Iako je u balkanskim zemljama nestalo osmanoturske kao muslimanske vlasti, odnos u većini pravoslavne orijentacije prema islamu i muslimanima zadržao je, koliko vjerski, toliko i politički animozitet, jer je u svijest tog dijela svijeta, usljed bujanja nacionalnog patriotizma i zanosa, ostalo poistovjećivanje turske države i vlasti sa islamom. Taj animozitet prema islamu i muslimanima neće otupiti, čak ni u periodu kada većinom ovih predjela ovladava socijalistički i komunistički režim sa jasnom sekularnom i ateističkom podlogom. Dokaz tome je kulminiranje obračuna sa islamskom duhovnom i materijalnom tradicijom, u kojem stradaju ljudi i materijalna baština islama (džamije, medrese, škole, biblioteke, groblja...).

Atak na ulemu bio je najdirektniji, jer su oni održavali zajednicu muslimana-džemat kao žišku islama, i u svim situacijama bili jedina organizovana snaga muslimana, koja je pružala, makar i pasivan otpor potpunoj asimilaciji i gašenju islama, na čemu se planski radilo više od polovine stoljeća. Upravo, u ovom smislu je najveća zasluga, tzv. sitne uleme (hodža) u seoskim i prigradskim džematima. Njihova uloga se ni danas ne smije potcijeniti. (Šukrić, 1994) Također, uloga majke muslimanke, majke Bošnjakinje se ne smije zaboraviti, jer je ona, vaspitavajući svoje dijete, učila ga šehadetu, učila ga islamskom bontonu, učila ga šta je „grehota“, šta smije, a šta ne, iako ni sama nije često znala zbog čega.

PROBLEM, UZROCI I POSLJEDICE NASTANKA TAKLIDA NA NAŠIM PROSTORIMA

Brojni su razlozi nastanka taklida u životu muslimana. Uzimajući u obzir stanja i prilike sa kojima su se Sandžački muslimani suočavali i kroz koje su

prolazili, pokušat ćemo imenovati uzroke i posljedice ukorjenjivanja taklida na ovim prostorima. Uzroke nastanka taklida možemo posmatrati kroz dvije vrste: spoljašnje i unutrašnje uzroke.

Stanje i prilike muslimanskog svijeta

Stanje i prilike u muslimanskom svijetu prenijele su se i na naše područje i imale utjecaj na stagnaciju razvoja na svim poljima. Muslimani su dopustili da im vjera bude navika, a ne životni program kojeg trebaju svjesno sprovesti i po kojem trebaju djelovati.

U XIV vijeku fiksirana je ideja u islamskom pravu, pružajući se na zajednicu u cjelini, da je sve što je vrijedno znanja već spoznato i bolje shvaćeno od prvih generacija koje su bile bliske izvoru. Ovo je vodilo naobrazbi baziranoj na taklidu i u potpunosti neislamskoj stagnaciji intelektualnog života. (Hofmann, 2009)

SLABLJENJE I GUBLJENJE OSMANLIJSKE VLASTI NA BALKANU

Posljednjih, veoma burnih i dramatičnih decenija XIX vijeka, na prostoru Balkana došlo je do velikih migracionih, demografskih i etničkih promjena. Odlukama Sanstefanskog mira i Berlinskog kongresa izvršene su nove teritorijalne podjele, tako da je Sandžak odvojen teritorijalno od Bosne, ali se vlast Osmanlija još zadržala u njemu, privremeno.

Konačano dlazak Osmanlija, zaštitnika balkanskih muslimana, desio se nakon njihovog poraza u Prvom balkanskom ratu 1912. godine. Balkanski ratovi djelovali su na Bošnjake poražavajuće, kako u Bosni i Hercegovini, tako još više u Sandžaku. Propast evropske Turske, Bošnjaci su primili kao nestajanje nečega što je dio njih samih. Tu se najbolje ispoljila njihova vezanost za islamsku kulturu i osmanlijsku državu. Ali, Balkanski ratovi su predstavljali i konačno saznanje da su iluzije o povratku Turske neostvarive i da Bošnjaci moraju odlučnije nego do tada prihvatiti evropsku civilizaciju, ukoliko žele da se održe na svojoj zemlji. (Imamović, 1988) Bošnjaci, zauzeti sopstvenim opstankom, intenzivnije bavljenje vjerom su potisnuli.

DRUŠTVENO-POLITIČKA DEŠAVANJA NA BALKANU (PRVI I DRUGI SVJETSKI RAT)

Prvi i Drugi svjetski rat uveliko su umanjili broj Bošnjaka, posebno iz Sandžaka. Odlaskom Osmanlija, Bošnjaci odjedanput gube oslonac i bivaju prepušteni na milost i nemilost narodima druge religije, kulture i tradicije. Sve ono što su imali kao ravnopravni narod u vrijeme vladavine Osmanlija, Bošnjaci su izgubili.

Ukinute su sve vrijednosti, posebno u oblasti obrazovanja. Sve što je do tada bilo vrijednost, poništeno je. Obični Bošnjak bio je prinuđen da se uključi u obrazovne institucije koje, do tada, nije ni predviđao da će imati pred sobom. Otvaranjem srpskih škola u Sandžaku ukinuto je sve što je do tada bilo vrijednost, tako da su sandžački Bošnjaci neoprazvano marginalizirani

što je uslovalo, do današnjih dana, njihov veliki odliv. Škole su otvarane u lokalnim parohijama i episkopijama, a u obrazovni sistem uključivani su i popovi. Bošnjaku koji živi u islamskom sistemu obrazovanja bilo je teško da svoje dijete pošalje na obrazovanje kod sveštenika. (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Sandžak: *Identitet u procijepu novog i starog*, 2008)

PERIOD KOMUNIZMA

Period komunizma je, također, jedan bitan faktor koji je utjecao na duhovno osiromašenje Bošnjaka i kidanje veze sa izvorima vjere. Bošnjaci su i dalje živjeli u praznom prostoru nacionalne identifikacije, jer njihova povijest i književnost i školski programi nisu poznavali niti priznavali. Školskim programom se vršila nacionalistička indoktrinacija u smislu denacionaliziranja, tj. *opredjeljivanja* Bošnjaka. (Imamović, 1988) Početkom 1946. godine obnovljen je rad organizacije „Mladi muslimani“, ali u strogoj ilegalnosti. Cilj ovog projekta bio je očuvati još to malo muslimana što je preteklo. Bošnjaci Sandžaka, oni koji su pretekli, koji nisu strijeljani ili prognani za Tursku, su bili svjesni da je njihov biloški opstanak jako ugrožen, a islam im je nasilno zamjenjivan ateizmom. Uskoro su komunisti saznali za ovak projekat i učinili sve da ga uguše (Muminović, 2000) Rezultat toga su razna mučenja, hapšenja, pobijanja, zastrašivanja, strijeljanja, ubistva...

KRIZA MISLI, A NE KRIZA VJEROVANJA

Među glavnim uzrocima koji su iz unutrašnjosti islamskog umeta doveli do stanja taklida jeste kriza misli, a ne kriza vjerovanja, odnosno shvatanje misli i vjerovanja kao jedne te iste stvari, apsolutne i vječito svete. Muslimanski um nema dovoljno hrabrosti da analizira svoje intelektualno nasljedstvo ili ono što smatra svetim. Jednostavno je nesposoban da zacrti svoj kurs za budućnost, jer sjedi vezanih ruku i povezanih očiju u čošku svoje davne prošlosti. (Alibašić, 2004)

INTELEKTUALNA IZOLACIJA

Prema Alibašiću (2004) kriza muslimanskog uma je uveliko prisutna i očita da ju je teško negirati jer su se muslimanski ciljevi pretvorili u nedostižne nade i nestvarne želje, a muslimanska dostignuća postala su samo dio historije i sjećanje na prošlost. U momentu kada se političko vođstvo odvojilo od intelektualnog, umet je izgubio i svoj put, i svoju sposobnost obnavljanja i napredovanja. Intelektualno vođstvo, zbog svoje izolacije, vrlo je rijetko ispunjavalo svoje društvene odgovornosti. Umjesto toga, ono se zatvaralo u sebe i posvetilo izučavanju vjerskih tekstova njegujući oazu vjerskih nauka.

Allah, dž.š., je slao poslanike da svojim narodima predstave istinu o Njemu, da svoje živote uredi po tevhidu, a nije glavna uloga slanja poslanika

bila da poduče narod da moraju nositi odjeću crne boje, da je poželjno što više fizički ličiti poslanicima, da... Muslimani su obrnuli redoslijed, pa su prioritetne stvari, suštinske zamijenili formalnim, doduše, lakšim za obavljanje. Muslimani su prihvatili da što više fizički liče prijašnjim generacijama, to su bolji vjernici; da što vjernije koriste stil govora prijašnjih generacija, to su bolji vjernici... Posljedice slijepog slijeđenja su mnogobrojne i razarajuće po muslimanski um.

JAZ IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE

Zakočen je i obustavljen dalji razvoj kur'anske poruke, jer se jako rano prešlo na puklo teoretisanje, a zapostavljena je praktična primjena. Muslimani su i dalje nastavili učiti Kur'an, ali samo kao tekst, bez razumijevanja, bez razmišljanja i bez praktične primjene. Alija Izetbegović, r.h., je rekao: „*Pod stalnim uticajem teološkog formalizma Kur'an se sve više učio, a manje čitao. Ponavljaju po hiljadu puta njegovu rečenicu, da ne bi morali jedan jedini put da je primijene. Stvorili su opširnu i pedantnu znanost o tome kako se Kur'an izgovara da bi pobjegli od pitanja kako da ga provedu u život.*“ (Izetbegović, 1990, str. 17)

ODSUSTVO ISTINSKOG ISLAMA U ŽIVOTU LJUDI

Većina na islam gleda kao na tradiciju i na kulturno nasljeđe, a ne kao na presudan faktor u kreiranju ljudskog života. Pravilno razumijevanje ajeta u kojem Uzvišeni kaže da nas je stvorio samo zato da bismo ibadet činili Njemu, ustvari je i smisao života i način uređenja sopstvenog života.

ZADOVOLJENJE FORME, A ZAPOSTAVLJANJE SUŠTINE

Nesreća je mnogih koji izučavaju vjeru što ostaju na površini. Ne rone u dubine, jer nisu osposobljeni za plivanje u tim vodama. Okupirale su ih periferne stvari i spriječile da dođu do ciljeva. Allahovu vjeru i propise Njegovog Šerijata su predstavili tako iskomadanim da ih niko ne može sastaviti niti povezati sa njihovim uzrocima. Taj formalizam i doslovnost skućili su mnogo onoga što je Allah učinio prostranim, zaledili ono što treba unaprijediti. (El-Karadavi, 2000)

ZAOSTALOST I KONZERVATIZAM

Umjesto da se bave svjetskim pitanjima, muslimani su se bavili sobom. Dok su ostali narodi išli naprijed, muslimani su stigli do jedne tačke, najsvjetlije, ali dalje nisu znali, jer nisu ni htjeli znati i počeli su se vraćati unazad. Svojom krivicom su stvorili naopkavu sliku o islamu, koju i dan-danas muslimani ne mogu ispraviti.

Objašnjavajući da smo mi, muslimani, prestali razmišljati šta je islam,

šta znače njegovi propisi, Muhammed Asad (2009) upoređuje naše teološke i pravne znanosti sa jednom velikom robnom kućom odjeće u kojoj su stari komadi, čija se originalna namjena više i ne može prepoznati, kupuju se mehanički i preprodaju, njima se kupci oduševljavaju hvaleći umijeće starih krojača, ali niko ne zna njihovu pravu namjenu.

GDJE JE RJEŠENJE ZA NAVEDENE PROBLEME?

Muslimani pet puta dnevno obavljajući namaz, na posljednjem sjedenju, uče dovu u kojoj mole Allaha, dž.š., da im podari dobro na ovom svijetu i dobro na onom svijetu, što znači da vjera nije samo put sreće na onom svijetu, ona je put sreće, sistem života i na ovom svijetu kojeg ljudi željno iščekuju i traže, ali im se krivo nudi, ili im se ne zna ponuditi. Smisao poruke Kur'ana je da je ona plodonosna za svako vrijeme, za svaki narod, ona je živa i traži živi gdje će se nastaniti. Ali današnji muslimani to nisu. Dok je prioritet i cilj izučavanja Kur'ana bila praktična primjena, njegova misao je bila živa i predstavljala je za muslimane praktičnu snagu; muslimani su bili prvaci, imali svoje dostojanstvo i ponos, bili poštovani i poštovali druge. Danas od toga, skoro da nemaju ništa.

Obaveza je muslimana da upoznaju razrađeni posalnički program koji je sveobuhvatan i uravnotežen, sa uzvišenim božanskim, divnim ljudskim i originalnim, moralnim idejama koje se u njemu pojavljuju u punom sjaju i dolaze do potpunog izražaja. (El-Karadavi, 2001)

Allah, dž.š., nam poručuje: „Allah neće promijeniti stanje jednog naroda dok on sam sebe ne promijeni.“ (Er-Rad, 11) Treba naglasiti da današnji muslimani danas moraju preživjeti kao muslimani. Svaki narod, prije nego je mogao izvršiti globalne promjene i time utjecati na historiju, morao je proživjeti period unutrašnjeg čišćenja i praktičnog prihvatanja temeljnih moralnih stavova. Svaka moć u svijetu počinje kao moralna čvrstina. Svaki poraz počinje kao moralno zakazivanje. Sve što se želi ostvariti mora se ostvariti prvo u dušama ljudi. Budućnost u prevazilaženju problema nalazi se u stvaranju i okupljanju nove inteligencije koja islamski misli i osjeća. Ta inteligencija bi morala da zagovara islamski integrizam, tj. življenje islama kao cjelokupnog sistema koji obuhvata sve aspekte ljudskog života. (Alibašić, 2004)

Otvaranje vrata idžtihadu je jedan u nizu rješenja za problem slijepog slijedenja, događaje i probleme savremenog doba podvrgnuti zahtjevima islama, a ne podvrgnuti islam, njegova pravila i zakone zahtjevima vremena. (El-Karadavi, 1999)

Za rješenje svakog problema koji se tiče zajednice, bitno je jedinstvo, zajedništvo, da svi zajedno, uz bratsku ljubav i timski duh krenu ka rješavanju nagomilanih problema, jedan po jedan, krećući od najbitnijeg (praktične primjene) pa dalje.

ULOGA ISLAMSKE ZAJEDNICE U OČUVANJU I RAZVOJU ISLAMSKE MISLI

Islamska zajednica je ostala jedina organizovana institucija koja se brinula o problemima Bošnjaka na ovim prostorima. Ona nije bila samo vjerska institucija, ona je bila i stub odbrane fizičkog opstanka Bošnjaka i njihovog identiteta. Glavni nosioci intelektualnog, javnog i kluturnog života Bošnjaka sve do XX vijeka bili su imami. Poslije odlaska Osmanlija, Bošnjaci ostaju nezaštićeni te jedini oblik kakvog-takvog autonomnog samoorganizovanja imali su u okviru institucije Islamske zajednice. (Pramenković, Glas islama, br.205)

U okviru Islamske zajednice nastali su mektebi i islamski vrtići, Škola Kur'ana Časnog, medrese, Fakultet za Islamske studije i Internacionalni univerzitet, čiji je cilj vaspitanje i obrazovanje naraštaja, progresivne generacije i buduće uleme, nosioca islama koji će, napojeni sa čistog izvora, djelovati u svojoj zajednici i biti pravi primjer praktične primjene islamskog učenja i islamskih vrijednosti.

ISTAKNUTI UČENJACI IZ SANDŽAKA KOJI SU DOPRINIJELE OČUVANJU I RAZVOJU ISLAMSKE MISLI

Ismail ef. Filibalić, r.h. (1870-1948)

Rođen je u Novom Pazaru. Pohađao je ruždiju i medresu. Čovjek je koji je dao veliki doprinos očuvanju islama na prostoru Sandžaka. Komunistička vlas je od njega zahtijevala da potpiše da islam odobrava skidanje zara i feredže. On je odbio potpisati. Organizacija „Mladi muslimani“ oformljuje se 17. aprila 1946. godine, a kao njen pokorovitelj i zaštitinik biva Ismail ef. Bio je imam u Bor džamiji i cijeli svoj život posvetio podučavanju bošnjačke omladine islamu i tako ti omladinci postaju prvi članovi orgnaizacije „Mladi muslimani Sandžaka“. (Crnovršanin, Sadiković, 2005)

Vehbija Hodžić, r. h. (1916-1977)

Rođen je u ulemanskoj porodici u Čukotama, na Donjoj Pešteri. U rodnom selu je završio osnovnu školu. Potom je pohađao Veliku medresu Kralja Aleksandra II u Skoplju koju je uspješno završio 1936. godine. Iste godine je upisao Pravni fakultet na Beogradskom uneverzitetu. Međutim, saznajući da je 1935. godine otvorena Viša islamska šerijatsko-teološka škola u Sarajevu, ispisuje se s Pravnog fakulteta i prelazi na ovaj najviši islamski vjerski zavod pred i u toku rata. Po završetku Više islamske šerijatsko-teološke škole, radi kao šerijatsko-teološki pripravnik u šerijatskom sudu u Novom Pazaru. Iz šerijatskog suda prelazi na dužnost sekretara Islamskog šerijatstva za Srbiju gdje je ostao do 1945. godine. Poslije 1945. godine, službovao je u Priboju i Pljevljima u svojstvu šerijatskog sudije. Potom se opet vraća u Novi Pazar gdje radi u općini, zatim u Sreskom i Okružnom sudu, pa u Narodnoj Banci i, najzad, u Skupštini općine (katasteru) Novi Pazar, gdje ostaje sve do smrti 1977. godine.

Pored redovnog posla, Vehbija je bio nosilac i realizator mnogih društveno korisnih aktivnosti. Duže vrijeme je održavao tečaj arapskog jezika s jednom grupom imama, a na tečaju za polaganje imamskog ispita predavao je stručne predmete. Na njegovu inicijativu je formiran Fond za stipendiranje učenika pri Odboru IZ-e u Novom Pazaru. Zaslugom Vehbije-efendije Hodžića, osnovana je prva islamska biblioteka u Sandžaku. Vehbija-ef. Hodžić je tečno govorio šest stranih jezika – engleski, njemački, francuski, italijanski, arapski i turski – a u određenoj mjeri se služio i perzijskim jezikom. (Karišik, Glas islama, br. 186.)

Muftija Muamer ef. Zukorlić

Rođen je 15.02.1970. od oca Mehdije i majke Nurije u selu Orlje kod Tutina, gdje je i odrastao sa roditeljima i dva mlađa brata. Osnovnu školu je završio u svom rodnom mjestu, a Medresu „Gazi Husrev-beg“ u Sarajevu. Studije filozofije šeriatskog prava (Usuli fikh) okončao na Islamskom univerzitetu „El-Emir Abdel-Kadir“ u Konstantini (Alžir), a postdiplomske studije iz oblasti egzegeze Kur’ana (Tefsir) na Univerzitetu „El-Džinan“ u Tripoliju (Libanon). Tečno govori, piše i čita na arapskom jeziku, govori turski jezik, a služi se engleskim jezikom.

Predsjednik je Mešihata Islamske zajednice Sandžaka od njegovog osnivanja i muftija sandžački od 1993. do 2007., glavni muftija i predsjednik Mešihata IZ-e u Srbiji od njenog objedinjenja 2007. do 2014. od kada je muftija sandžački. Bio je dekan Islamske pedagoške akademije 2001., rektor Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru od njegovog osnivanja 2002. do 2008. od kada je predsjednik Univerziteta.

Osmislio je i predvodio osnivanje i organizaciju Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru 2002. sa odjeljenjima u Nišu, Beogradu, Pančevu i Subotici, isturenog odjeljenja Alaudin medrese iz Prištine u Novom Pazaru u samostalnu Medresu „Gazi Isa-beg“ 1994., osnivanje Ženske medrese „Gazi Isa-beg“ u Novom Pazaru 1996. i njenih odjeljenja u Rožajama 2002. i Preševu 2014., islamskog magazina „Glas islama“ 1996. čiji je prvi glavni i odgovorni urednik, mreže dječjih vrtića i predškolskih ustanova „Reuda“ i školskog mekteba „Wildan“ 1998., Islamske pedagoške akademije (sadašnji FIS) 2001.

Inicirao je osnivanje Muslimanskog omladinskog kluba (MOK) 1999., Udruženja žena „Merjem“ 2007., Udruženja uleme Islamske zajednice u Srbiji 2007., Zajednice sandžačke dijaspor 2003., Škole Kur’ana Časnog u Novom Pazaru 2010., Islamskog kulturnog centra „Altun alem“ 2011., Vakufske direkcije 2014. Osmislio i podržao osnivanje Internacionalne humanitarne organizacije (IHO) 1995., koja je kasnije prerasla u Centar za humanitarni rad „Hajrat“, otvaranje sedam vakufskih kuhinja za siromašne u svim gradovima Sjevernog Sandžaka. Osmislio i inicirao osnivanje Izdavačke kuće „El-Kelimeh“ 1993., osnivanje Agencije za sertifikiranje halal kvaliteta 2007., Media centra 2008., Instituta za izučavanje genocida i zločina 2011., Sandžač-

ke biznis asocijacije (SABA) 2010., Bošnjačke kulturne zajednice 2009., Televizije „Universa“ 2008., koja kasnije prerasta u Sandžak televiziju, islamskog „Refref“ radija u Novom Pazaru 2009. Nosilac je pobjedničke liste Bošnjačke kulturne zajednice na izborima za Bošnjačko nacionalno vijeće 2010. i član BNV, a 2010-2014. Kandidat je na predsjedničkim izborima u Srbiji 2012. sa najviše osvojenih glasova u Sandžaku. Osnivač je Svjetskog bošnjačkog kongresa, Bošnjačke akademije nauka i umjetnosti i Bošnjačke nacionalne fondacije. Generalni je sekretar BANU od 2011. i predsjednik Skupštine SBK od 2012. Član je Izvršnog vijeća Islamske svjetske lige - Rabite.

Održao više od 1000 predavanja iz islamske i tematike kolektivnih i individualnih ljudskih prava, dao više od 700 intervju, imao više od stotinu raznih medijskih nastupa, učestvovao na više stotina međunarodnih naučnih, kulturnih i političkih simpozija i konferencija.

ZAKLJUČAK

Na prethodnim stranicama mogli smo šta predstavlja taklid i koji su njegovi brojni uzroci i posljedice u povijesti, a i danas. Prvi od koraka rješavanja ovog problema je vraćanju izvorima vjere i njihovom dubinskom proučavanju, ne samo forme, već suštine koju treba postaviti kao cilj kojem će se težiti u obavljanju svih propisa kojima nas vjera duži. Musliman, u istinskom značenju tog pojma, trebao bi predstavljati potpunog čovjeka koji je objedinio sve elemente svog postojanja; kojeg krasi duboka duhovnost, izbalansiran i pozitivan društveno-porodični život, ali i sve pozitivne strane materijalnog, odnosno naučno-tehnološkog napretka.

Da bismo mogli sada slobodno izučavati Allahovu riječ, Poslanikove savjete i praksu i u svom životu ih nesmetano sprovoditi, neko se morao za sve to zalagati, nesebično davat i i brojna iskušnja prevazilaziti. I to je dalo rezultate i svoje plodove. Mi smo ti plodovi. Ova generacija je rezultat toga rada i odricanja i napora da se stvari promijene na bolje. Sada je na nama hoćemo li iznevjeriti taj emanet. Na svakom pojedincu, kada je Allah, dž.š., pitao duše u ezelu ko je njihov Gospodar, sve su potvrdile da je to Allah, dž.š. Dakle, pokornost je prvi ugovor kojeg su naše duše u ezelu prihvatile. Allah, dž.š., nam je svima dao priliku da dokažemo to što smo u ezelu obećali. Ako iznevjerimo to obećanje, iznevjerili smo obećanje dato Allahu, Njegovog Poslanika, Poslanikove drugove, učenjake i alime i sve one koji su se borili i koji se bore da Allahova riječ bude gornja.

CONCLUSION

On the previous pages I was able to imitate what are the numerous causes and consequences in history, and even today. The first step to solve this problem is to restore the sources of faith and study them in-depth, not only of form, but the essence of which is set as a goal that will be pursued in the exercise of all the regulations that our faith exceeded. Muslim, in the true

sense of the term, should be a complete man who has brought together all the elements of his existence; which adorns by a deep spirituality, balanced and positive social and family life, but also with all the positive aspects of the material, scientific and technological advancement.

That we can now freely study the word of Allah, the Prophet's advices and practice them in our lives freely implemented, one has to strive for them all. Altruistically overcome many tests, and this has given fruitful results. We are these fruit. This generation is the result of work, sacrifice and effort to change things for the better. Now it's up to us whether we let you down on this tradition. Now it's spread will we fail on this tradition. For every individual, when Allah is Exalted and Majestic asks souls in eternity, who is your Lord, all confirm that Allah is Exalted and Majestic. Therefore, obedience is the first contract that our souls in eternity accepted. Allah gave us all chances to prove what we promised in eternity. If betraying that promise, we betrayed promise to Allah, His Messenger, the Prophet's companions, scholars and all those who have fought and are fighting to glorify word of Allah.